

KÜZDELEM A FRANCIA FORRADALOM ÖRÖKSÉGÉVEL

DEMETER M. Attila: *Korunk politikai filozófiája*.

Pro Philosophia–Egyetemi Műhely, Kolozsvár, 2018. 357 oldal, 2990 Ft

Demeter M. Attila kolozsvári filozófus legújabb könyvének csaknem minden fejezetében előbukkan a francia forradalom gyakorlatának és eszméinek örökségével való számvetés. A szerző a politikai filozófia szemzőgéből közelít korunk meghatározó befolyással bíró eszméihez. Kiindulásként megfogalmazza a politikai filozófia és a politikatudomány különbözőségét, ami – legalábbis Leo Strauss szerint – Platón és Arisztotelész munkáira vezethető vissza; eszerint előbbi a politikai filozófiát inspirálta, míg utóbbi az elmúlt évszázadban kialakult politikatudományt. Demeter Attila nem állítja szembe e két hagyományt, hanem arra tesz kísérletet, hogy világosan bemutassa: mi az, amit a politikatudomány nyújthat számunkra és miért van szükség emellett politikai filozófiára is. Fejtegetéseinek fő inspirálója, Strauss mellett, Hannah Arendt.

Egy rövid ismertetésben nem tudok kitérni a szerző minden gondolatébresztő elemzésére, következtetésére, csupán két kérdéskört érintek. **Fontos könyvnek tartom Demeter Attila munkáját, olyan könyvnek, mely nem csupán korunk politikatudományi/politikai filozófiai problematikájában, hanem korunk politikájában is segít eligazodni.** Olyan témákat tárgyal, amelyek folytonosan előtérbe kerülnek a politikai nyilvánosságban, s nemcsak az elméleti reflexiókban. Felsorolászerűen említve: emberi jogok, szegénység, nemzet, demokrácia, európai integráció, multikulturalizmus.

Mint említettem, a könyvben tárgyalt témák vagy közvetlenül vagy eredetüket tekintve az 1789-es francia forradalom eszmevilágához és gyakorlatához köthetők. Először nézzük a vallásellenesség példáját és gyakorlatát! 1793 őszen úgy tűnt, hogy a kommun daldalmával a radikális ateizmus uralja a politika színter-

reit. Az Ész uralma jegyében Párizsban bezáratták a templomokat, sőt elhatározták, hogy a fővárosban minden vallásra utaló emléket meg kell semmisíteni. E kavalkádot egy szemtanú, Louis Sébastien Mercier hol „hóbortos ünneplésnek”, hol „vallásgyalázó őrzöngésnek” nevezte. Ám Robespierre fordított a történelem menetén. A szerző nagyon érzékletesen bemutatja, hogy Robespierre ebben a keresztényellenes közegben miként tudta elfogadtatni a Legfelsőbb Lény kultu-

szát. A Legfelsőbb Lény kultusza ugyanis a keresztény egyistenhit világos analógiája. Nemcsak az játszott ebben szerepet, hogy Robespierre személy szerint gyűlölte az ateizmust, hanem az a felismerés is, hogy a politikának (és a társadalomnak) szüksége van mitikus erejű fensőbbiségre. Ha ez a fensőbbiség nem lehet a keresztények Istene, akkor legyen az az Ész mint isten. Ez az elképzelés nagyon jól mutatja, hogy mennyire valós Carl Schmitt felvetése a politikai teológiáról. Schmitt ugyanis azt hangsúlyozta, hogy a szekuláris világban is jelen vannak a vallásos világgal párhuzamba állítható, a politika mitizálására törekvő igények. A Robespierre által követelt pol-

gári vallás szertartásai, ünnepei – ahogy évtizedekkel korábban Rousseau írta – „a polgárokat hazájukhoz és egymáshoz tudják kötni”, s ezért nem tudnak erről lemondani a politikusok.

A másik témakör az emberi jogok problematikája. Demeter Attila az emberi jogok doktrínájának eszmétörténetét vizsgálva bemutatja e retorika vonzerejét és egyúttal a vele szemben megfogalmazott kétségeket, ellenérzéseket is. Ebben az összefüggésben Edmund Burke *Töprengések a francia forradalomról* című könyve a szerző kiindulópontja. Burke kritikáját a természetes emberi jogokról máig aktuálisnak tartja. Burke

abból indult ki, hogy ha a szabadság *természetes* jog, akkor nem az adott politikai közösség létéből következik. S ha így van, akkor csak Istentől eredhet. Ám az emberi jogok deklarációja a szabadság forrását nem Istenben, hanem az Emberben látta – ezzel a jogot elszakították mind az egyházi autoritástól, mind pedig a történelmi szokásjogtól. Burke a fellépő dilemmákat nagyon pontosan bemutatta. Ha a szabadság nem az adott politikai viszonyok terméke, akkor a kormányzat nem is tudja biztosítani. Ahogy Benthamtól tudjuk: ahol nincs kormány, ott nincsenek jogok. Mindezen túlmenően Burke azt is észrevételezte, hogy a korlátlan szabadság eszméje mindenféle lázadást igazol, konkrétan: olyan forradalmi potenciált hordoz, amellyel szemben semmiféle kormányzat nem tud biztonságot ígérni. Demeter így összegzi a burke-i gondolatokat: az emberi jogok „egy sohasem létezett,

merőben hipotetikus természeti állapot termékei, nemcsak apolitikusak, hanem lényegüket tekintve *ahistorikusak* is.” Így hát nem csodálkozhatunk azon, hogy újból és újból új jogok fogalmazódnak meg, amit Manent találóan jogszaporításnak nevezett. A klasszikus szabadságjogok még az államhatalom visszaszorítása eszközei voltak, ám azóta nagyot változott a világ és az újféle jogok éppen hogy kötelezettségeket írnak elő az állam számára. Ez tagadhatatlanul paradox helyzet: az emberi jogok egy része korlátozná az államot, a másik része pedig erősítené, hogy képes legyen a kötelezettségeknek megfelelni.

Demeter M. Attila könyve nemcsak az elméleti kérdések iránt érdeklődő szakkutatók számára íródott, hanem a művelt nagyközönség is haszonnal forgathatja, mivel korunk fontos problémáit fogalmazza meg és igyekszik e tekintetben eligazodást adni.

KARÁCSONY ANDRÁS

Pótvallás – Forradalmi propaganda: „A francia nép elismeri a legfelsőbb lényt és a lélek halhatatlanságát”, 1794 (Bibliothèque nationale de France)